

Kárpáti Péter

TÉRKÉP A TÚLVILÁGRÓL

A szerző azonos című könyvének egy drámai részlete

KÁRPÁTI PÉTER A bátyámmal fociztunk a kertben. Valaki leszólt a gangról: – Gyertek föl! – Mentünk. Tudtuk, hogy baj van. Valami nagy bajt csináltunk. Fölértünk a gangra. Be a lakásba. Beléptünk a nagy, sötét hallba. Mintha elsuhant volna a nagymamám. Pici, púpos nagymamám eltűnt a függöny mögött. A nagyapám ül a sarokban, a tenyerébe temeti az arcát, és azt suttogja: – Nekem hetven éve ment el az apám... de még ma is milyen kellemetlen érzés, hogy nincs apám... – Apám áll az ajtóban, ott állnak anyámmal, és mondják, hogy menjünk be velük a szobába, mondanak valamit...

Na. Ekkor hallottam először a dédapámról. Ahogy nagyapám ült a sarokban és mondta: – Nekem hetven éve ment el az apám, de még ma is milyen kellemetlen érzés...

Dédapám, Bergl Móric egy szép napon elindult, hogy új kabátot készíttessen magának. Bement az első szabóhoz, Strausz Salamonhoz, akinek – ahogy nagyapám mesélte – *kilenc gyermeke között egy feltűnően szép leánykája volt. Megkerestem a házassági értesítést: 1889 április 10-én esküdött Bergl Móric hivatalnok örök hűséget Strauss Róza kisasszonynak. Az esketési szertartás a régi zsidó tradícióhoz híven a szabad ég alatt ment végbe. Nyoszolyólányok: Strauss Irma, Tuszkau Zseni, Hirschhorn Marcsa. Isten áldása kísérje a szerelem szötte szép frigyet!*

Tudod, ami ilyen szépen kezdődik, az csúnyán végződik, ezt hívják dramaturgiának.

A fiatal rabbi, aki a szerelmeseket összeadta, már több mint tíz éve vezette a szegedi hitközséget, de még senki nem hívta másként, mint hogy ő a nagy Lőw Lipót fia, a kis Mandi. A nagy Lőw Lipót pedig Kossuth barátja volt. De a szegedi Lőwök őse a prágai híres misztikus, aki életre galvanizálta az agyagóriást, a Gólemet. És e nagy ősök ivadéka, a kis Mandi rabbi toppantott és dobbantott, és kurjongatva vezette a körtáncot a Róza és Móric lakodalmán. De húsz év múlva arra ébredt veritékezve, hogy nem tud táncolni, nem, egy lépést se, a félelem és szégyen letaglózza, mint az ökröt. Pedig Mandi ekkor már a nagy Lőw Immanuel volt, a világhírű Biblia-tudós.

Viszont a dédapám sem akart örökké napidíjas írnok maradni. Főnökei biztatására megpályázta a végrehajtói állást. Magyarosította a nevét Berglről Biróra. Biró Mór. Kivette fiát a zsidóiskolából. Tanult éjjel-nappal, végül kitűnőre vizsgázott. Erre kineveztek egy ismeretlent, egy protekciót.

Mint mennyből az istennyila, csapott le a hír: apám megszökött! – mesélte nagyapám. Hetek múlva a hajóról kapták tőle első és utolsó levelét. A következő levelet már egy barátja küldte. Közölte, hogy Biró Mór napszúrás következtében elhunyt. Az utcán esett össze, New Yorkban. Harminckét éves korában Róza özvegyen maradt. A nagyapám tízéves volt.

Én viszont tizenöt voltam, amikor megismertem ezt a történetet. És elég hamar dolgozni kezdtem rajta. Megírtam néhány jelenetet. Kínlódttam vele sokáig, aztán félredobtam. Semmit nem értettem az egészből.

'86-ban meghalt a nagyapám, én meg turkálni kezdtem a régi iratok között. Volt egy bőrmappája, ebben találtam meg a dédapám utolsó levelét:

Ma hajóra szálltam, sírva búcsút vevőn Európától, hol legdrágább kedveseim félárván visszamaradtak. Isten segélyével jobbra fog sorsom fordulni, csak lelki állapotom már helyre állt volna, folyton egy eddig nem tapasztalt különös érzés fogja körül szívemet: sírni és folyton csak sírni tudnék – de ne időzzünk Móric könnyektől mocskos pofájánál! Inkább folytatom:

Drága Kedveseim! Nem volt más mód a menekülésre. Mindent részletesen fogok megírni, mihelyt rendeltetési helyemre érkezem, és pénzt is fogok küldeni. Ne búsuljatok, nem fogtok hiányt szenvedni semmiben... Ebből az ígéretből nem sok valósult meg, amikor a rendeltetési helyére megérkezett, egy New York-i hullaházba...

Elkezdtem írni. De mindig visszakanyarodtam a dédapámhoz, mindig ő volt a kályha, ahonnan elindultam – de nem ment, hát írtam mást. Aztán eszembe jutott, hogy megnézem a korabeli szegedi újságokat, hátha találok róla valamit. Akkoriban kezdődött a történelem első nemzetközi vasutassztrájkja. A lapok zsúfásig voltak a sztrájk híreivel. De találtam egy másik szenzációt:

Biró Mór eltűnt hivatalából. Mintegy 1600 korona hivatalos pénz volt nála, így az ügyészség rendkívül érdeklődik a holléte iránt...

Érted? Elvitte a megye pénzét! A nagyapám ezt az apróságot elfelejtette megemlíteni. Képzelheted, amikor megtaláltam ezt a rövidhírt – nagyon reméltem, hogy lesz folytatása is.

Csakugyan megugrott! - írják másnap. - Tegnap délelőtt Biró Mór meglehetősen ittas állapotban a vasútállomásra hajtatott, azonban a vasúti sztrájk miatt elutazni már nem tudott. Erre kiabálni kezdett, hogy megvásárolja azt az ócskavasat, mármint a pályán veszteglő szerelvényt, majd elrohant. Azonban a rendőrség nagy erővel nyomozza, így a peches sikkasztónak vajmi kevés reménye maradt, hogy egérutat vegyen...

De két nap múlva azt írják: *Biró Mór eltűnt, nyoma veszett.* Később pedig híre járt, hogy Párizsban látták szerencsen álgúnyában, avagy álbőrben, majd állítólag Sanghajból, a kínai bokszerlábadásból küldött látképes levelezőlapot.

Harmincéves voltam, már megszületett Palkó és Pisti, és mondhatom, hogy minden tökéletes volt. Kegyelemteljes. Bár pontosan tudtam, hogy miről szól,

hogy ilyen mániákusan meg akarom írni a dédapám szökését. Végül rájöttem, mi a baj, hogy miért nem megy már tíz vagy tizenöt éve: mert nem bírom kitalálni, hogyan jutott ki a városból! Az összes rendőr a sarkában volt. Valahogy ki lehet csúszni a harapófogóból – de hogyan? Mert hogy véletlenül elkerülték a rendőrök – ez lehetséges, csak hogy unalmas. Kell egy nagy ötlet, kell egy csattanó!

Törtem a fejemet, és elment újabb tíz vagy tizenöt év. És egyszer csak rájöttem, hogy nem érdekel. Hogy valójában az a másik, az a kis rabbi érdekel, aki ott ugrált az esküvőn, és kurjongatva vezette a körtáncot. Lőw Immanuel másnap hajnalban másnaposan indult legendavadászatra. A legjobb barátjával, a Kálmány Lajossal, egy katolikus káplánnal. Még kiskamaszkorukban szoktak rá a közös kalandozásra. És gyűjtöttek növényeket, bogarakat, meséket, szagokat, lányhangokat. A sáros, cuppanós ártér, halottfehér fűzfák

KÁLMÁNY Adjon isten, Lajos bátyám, megjöttünk

LŐW Jó estét

KÁLMÁNY Üzentem, hogy lenn leszek a faluban. Nem kapta meg?

PÖCÖK Ki üzent?

KÁLMÁNY Én üzentem! Mi üzentük Marikával. Nem ismer meg?

PÖCÖK Hogy a fenébe ne

KÁLMÁNY A Kálmány

PÖCÖK Azta. Milyen Kálmán?

LŐW Kálmány, a szőregi káplány!

KÁLMÁNY Miért jött ki? Előlem szökött?

PÖCÖK Szökött a fene! Kihoztam a birkákat, várom a nyírókat

KÁLMÁNY Mi meg majdnem eltévedtünk. Miért nem gyújtott tüzet, az istenfáját? Soha nem találunk ide, ha nem jön elénk a Sajó vagy Bodrog

PÖCÖK Jó lesz vigyázni a Bogárral

KÁLMÁNY Én félek a Bogártól. Hogy néz reám! Sötét pillantással

PÖCÖK Hamis

KÁLMÁNY De ez a cingár zsidó a lelkére beszélt

LŐW A kezem is megnyalta

PÖCÖK A tisztelendők hová utaznak?

KÁLMÁNY Magához, nem érti? Ez az én barátom. Ő is szegedi pap

PÖCÖK Dicsértessék

LŐW Mindörökké

KÁLMÁNY Hallott már a nagy Lőw Lipótról?

LŐW Hagyjad

KÁLMÁNY A maga druszájának cimborája

PÖCÖK Ne mondja!

KÁLMÁNY A Kossuthnak

PÖCÖK Ez? Ez?

KÁLMÁNY Nem, ez a fia

PÖCÖK A Kossuth fia?!

KÁLMÁNY Lőw Mandi, a másnapos csodarabbi

PÖCÖK Mit csinál itt ez a zsidó?

KÁLMÁNY Magához jött

PÖCÖK Hozzám

KÁLMÁNY A tudós lelkipásztor megyen a tudós birkapásztorhoz

PÖCÖK Nem peszél mágyár?

KÁLMÁNY De! Mint maga meg én

PÖCÖK Akkor miért nem szól?

LŐW Mert nem hagynak szóhoz jutni, az isten szerelmére

KÁLMÁNY Tudja, miért jöttünk?

PÖCÖK Nincs elképzelésem

KÁLMÁNY (*Lőwnek*) Hallod? Nincs *elképzelésem*. Azért jöttünk, Lajos bátyám, mert hallottuk, hogy maga szépen énekel

PÖCÖK Én?

KÁLMÁNY És tud sok történetet

PÖCÖK Ki mondta?

KÁLMÁNY Bárkitől kérdem, azt mondja: Menjen a Pöcökhő! A Pöcök *tud*

PÖCÖK Mit tud?

KÁLMÁNY Régiek tudományát. Azt mondják: már csak egy igazi pásztor maradt

PÖCÖK A Pöcök Laja?

LŐW Leülhetünk?

PÖCÖK Mirül beszélgessünk?

KÁLMÁNY Istenről

LŐW, PÖCÖK Mi van???

KÁLMÁNY Úgy értem, ha Krisztusról és Szempéterről tudna egy szép mesét mondani

PÖCÖK Na, ide hallgassanak... Leírja, bácsikám?

KÁLMÁNY Le, csak mondja nyugodtan

PÖCÖK Eccer vótt, honn nem vótt

LŐW vótt a világon egy

PÖCÖK A bácsika ösmeri?

LŐW Nem

PÖCÖK Akko hunnet tudja?

LŐW Ujjambul szoptam

KÁLMÁNY Folytassa, kérem

PÖCÖK Én ugyan nem! Folytassa a külországi tudós rabbi!

LŐW Eccer vótt, honn nem vótt

KÁLMÁNY Mandi! Utoljára szóltam!

LŐW Nem. Én szóltam utoljára

PÖCÖK Nahát vótt a világon egy Krisztus meg egy Szempéter. Aztán eccer elfáradtak, leültek a Tiszaparton

PÉTER Mit csinál az én gazdám? Bámulja ezt a nagy dög diófát. Hé! Nem hall?

KRISZTUS Pszt

PÉTER Mit mond?

KRISZTUS Semmit nem mondtam, Pétör

PÉTER Nem maga

KRISZTUS Hát ki?

PÉTER A diófa. Maga úgy csügg rajta, mintha valami jó sztorit dumálna. Hosszút, de vicceset

KRISZTUS Nem mond semmit, csak nézeget

PÉTER Mit néz?

KRISZTUS Téged

PÉTER Hoppá! Farkasszemet nézek egy diófával? Az leszen a vesztes, aki előbb recseg-ropog

KRISZTUS Azon gondolkodom

PÉTER Az *isten* gondolkodik?

KRISZTUS Hadd beszéljek végre

PÉTER Halljuk! Beszéljen az isten!

KRISZTUS Azon gondolkodom, hogy

PÉTER Győztem! Recsegett!

KRISZTUS Tévedsz, Pétör, csak megkérdezte, min gondolkodom. Látod, van, akit érdekel

PÉTER Egy diófát, jellemző

KRISZTUS Azon gondolkodom, te diófa, hogy hogyan lettél, te diófa

PÉTER Majd én fölvilágosítom! Sárból gyúrtunk egy ilyen kis bigyót. Bogyót! Legyúrtuk a földbe. Jó mélyen belegyúrtuk

KRISZTUS Nem ez a kérdés. Hanem hogy hogy jutott eszembe

PÉTER Mi?

KRISZTUS Hogy diófa *legyen*

PÉTER Minden kertben van egy diófa

KRISZTUS Hát ez az

PÉTER Miért, a fenyő hogy jutott eszébe?

KRISZTUS Azt még értem. A tölgyet is. A jegenyét kevésbé. Emlékszel, min dolgoztam a legtöbbet?

PÉTER A hülye páfrány!

KRISZTUS Amíg te a kökénnyel bíbelődtél. Képzeld, diófa, szárnya volt a kökénynek. Zúgtak, mint a legyek, ez meg a kalapjával kergette. Na, abból lett a döglégy

PÉTER Nem a ganajtúró?

KRISZTUS De hogy te, diófa, te hogy pattantál ki a fejemből?

PÉTER Azért nem kell olyan nagyra lenni vele

KRISZTUS Miért, mi nem tetszik benne?

PÉTER Sok minden

KRISZTUS Például?

PÉTER Miért kell a mennyországba mászni pár kukacos dióért? Miért nem kompilálta a szomorúfűzzel? Csak még kőne húzni az ágát

KRISZTUS Szenzációs! Miért nem korábban mondtad?

PÉTER Kérdezett?

KRISZTUS Gondoltam, úgyis mondd magadtól

PÉTER Én? Hallgatok, mint a sír! Vegyük például a tököt

KRISZTUS Milyen tököt?

PÉTER Ott, az árok szélén! Döglük a porban, mert avval a ványadt kaccsal szögezték a földhöz – mármint maga. De kérdem én: hány óriás, leves tök elérne ezen az irdatlan nagy fán! Erre nem gondolt, maga nagyeszű? (Mér nem mondtam... Ismerem magát, mint a tenyerem! Hogy majd azt mondja: minek üti bele az orrát?) JAJ!

KRISZTUS Mi baj?

PÉTER Ezt maga csinálta?

KRISZTUS Mit?

PÉTER Adj a ártatlant! Az orromra esett ez a rohadt dió

KRISZTUS Egyszóval akasszak tököt fára?

PÉTER Áh! Hagyjuk!

KRISZTUS Egy szavadba kerül

PÉTER Ott egye a fene!

KRISZTUS De nekem tetszik az elképzelésed

PÉTER De nekem nem tetszik! Mit röhög? A faeper! Na, az egy ötlet. Azért nem győzöm dicsérni az istent

KRISZTUS Te megdicsérsz?

PÉTER Magasztallak, Uram Teremtőm

KRISZTUS Mondd csak, ettél te már papsajtot?

PÉTER Mi csillog-villog ott, a porban?

KRISZTUS Biztos egy gyémánt vagy egy csillag

PÉTER Vagy pénz?

KRISZTUS Na, mi az?

PÉTER A francba! Azt a kurva!

KRISZTUS Szerencséd lesz. Mit rúgod? Mit vétett neked az a lópatkó? Inkább vedd föl

PÉTER és egyem meg?

KRISZTUS Nem vagy rozsdá, Pétör

PÉTER Akkor mit egyek? Mit egyek!

KRISZTUS Nem látod? Itt a terülj, terülj, asztalkám

PÉTER Hol? Hol terül?

KRISZTUS Egyél tökös diót

PÉTER Tökös diót?

KRISZTUS Vagy diós tököt

PÉTER Ilyen szakács maga? Volna vér a pucájában: teremtene kocsmát! Kocsmába bürgepaprikást! – Nahát! Odanézzen!

KRISZTUS Hé! Hé! Várj! Hova szaladsz?

HEJ, DE ÉN IS ELSZALADNÉK!

KÁLMÁNY Állj, ezt ki mondta?

LŐW A diófa. Ő is elszaladt?

PÖCÖK Már hogy szaladna? Lába egy, és nincs mankója

KÁLMÁNY Ja, persze

PÖCÖK Mit képzelsz, fiatalember? A diófa nem futkározhat, ahogy Krisztus urunk futott a Pétör után

KÁLMÁNY Futott a Péter után?

PÖCÖK Ahogy Pétör futott a kocsmá után, ahogy a kocsmá futott előle

KÁLMÁNY A kocsmá hogy futott előle?

PÖCÖK Tótágast

KÁLMÁNY Világos

PÖCÖK Nem érti. *(Lőwhöz)* Maga sem érti?

LŐW Délibáb?

PÖCÖK Úgy bizony! És csak rohantak, futottak, sántikáltak, újra nekilódultak! A Pétör nyakán ujjom vastagon száradt a verejték, és csak mentek-mentek, az Úr a Napot is megállította: hadd kínlódjon Pétör!

LŐW Megállította a Napot?

KÁLMÁNY Hallottad

PÖCÖK Benne van a Biblijába

LŐW Olvastam

PÖCÖK Sz benne vótt?

LŐW De én úgy olvastam, hogy Józsué állította meg

PÖCÖK Mi a faszt?

LŐW A Napot

PÖCÖK A bóherbibliában?

KÁLMÁNY Lajos bácsi, igya ezt a karcos, homoki bort

LŐW Na, én léptem, szevasz

PÖCÖK Hova megy?

KÁLMÁNY Ne törődjön vele

PÖCÖK Kinek meséljek?

KÁLMÁNY Nekem

PÖCÖK Blabla. Maga egy szót sem ért az egészbül!

PÉTER Álljon meg a nászmenet!

KRISZTUS Mi van, Pétör?

PÉTER Velem az Úr incselkedik

KRISZTUS Ezt hogy érted?

PÉTER Addig mentünk toronyiránt

KRISZTUS Meddig?

PÉTER Ott a diófa!

KRISZTUS Hány diófa él a világon?

PÉTER De ott a Tisza is

KRISZTUS A Tisza hosszú folyó

PÉTER A tök is a helyén van

KRISZTUS Tökből lehet kettő

PÉTER És ott a lópatkó! Hát ezért gyalogolok, mint a... a dromedár?

KRISZTUS Töltsd meg a púpodat

PÉTER Mestör nem iszik?

KRISZTUS Nem iszok

PÉTER Mestör nem szomjas?

KRISZTUS Majd' kitikkadok

PÉTER Akkor kérdezek

KRISZTUS Kérdezz, Pétör

PÉTER Miért nem iszik?

KRISZTUS Mert ha én a szomjamat oltanám

PÉTER Nem tudok menni! Legalább egy szamarunk, ha volna!

KRISZTUS Hát csinálj, Pétör

PÉTER Jó, de hogyan?

KRISZTUS Ne zokogj! Másszál föl a hátamra

PÉTER Jáj

KRISZTUS Jól ülsz?

PÉTER Jobb szerettem vón' számaron

KRISZTUS Miért?

PÉTER Elegánsabb! Na, gyerünk! Ott rohan egy embör, látja, hogy kapkodja a lábát? Arról vegyen példát

KRISZTUS A Hasvérusról?

PÉTER Ez hihetetlen! maga mindenkit ismer?

KRISZTUS Nem emlékszel rája?

PÉTER Hol találkoztunk?

KRISZTUS Mikor vittem azt a nagy dög keresztet

PÉTER Maga vitt egy keresztet?

KRISZTUS A tűző napon, és elfáradtam, és leültem egy padra

PÉTER Én hol voltam?

KRISZTUS Ez a legnagyobb titok. A Hasvérus kiment a házból: – *Eridj innen, latroknak nem bocsájtok helyet!* – Én meg... Hát hőség volt, azt találtam mondani

PÉTER Jesszum! Mit talált mondani?

KRISZTUS *Oké, akkor te se kapj helyet a másvilágon*

PÉTER Képes volt? Amiatt a nyomorult pad miatt?

KRISZTUS Azóta témbolyog szegény. Tűzokádó hegybe beleugrott: kivetette. A mélységes tengerbe ugrott: kivetette. Beugrott oroszán szájába

PÉTER Mit csinált az orosz lány?

KRISZTUS Kiköpte. Leugrott jéghegyről, szikláról

PÉTER Semmi?

KRISZTUS Volt forradalmár: a többi lenyakazták, őt kitüntették. Látod, hogy rohan fejlesztve? A fejét viszi a hóna alatt

PÉTER Hé, jóember!

KRISZTUS Hagyd szegényt

PÉTER Sajnálom az esetet, főnök

KRISZTUS Hát még én!

PÉTER Nem tehetünk valamit?

KRISZTUS Hát mit

PÉTER Maga a Mestör, a Halál Atyja!

KRISZTUS Én föloldoznám szívesen. De látod, hogy fut... a fejét is elhagyja. Visszamegy, négykézláb szuszog, nem nyugszik, míg meg nem találja az ő drága, szép fejét. Mert bizony mondom néked: össze kell a dolgokat pászítani. Ahogy minket is összepaszíroztak, hogy már nem is tudom, melyik az én fejem, a te hátad, én hasam, te füled. Csak azt tudom, hogy az én lábam fut

PÉTER de az enyém fárad

KRISZTUS Na, indulás

PÉTER Gyí, te fakó, hopp, hopp, hopp!

KRISZTUS Nótát!

PÖCÖK És ezzel bétölt az írás, hogy Krisztus urunk számárral vonult bé a Tirimpó csárdába

LŐW Csak egy apróság nem stimmölt, ugye

PÖCÖK Mire gondol?

LŐW Hogy ő vitte a szamarat, ezt az egyet leszámítva

KÁLMÁNY Nem figyeltél, Mandi. Egész eddig erről volt szó... hogy mindegy, hogy te viszed a szamarat, vagy a szamár visz téged

LŐW Hogy én viszlek téged, vagy te viszel engem?

PÖCÖK A tisztelendő minek hozta ki ezt a gólemet?

KÁLMÁNY Ő is gyűjtő

PÖCÖK Mit gyűjt?

LŐW Én szagokat gyűjtök, Lajos bácsi

PÖCÖK A trágyához gyöttél, nem hozzám?

LŐW Magához is, Lajos bácsi

PÖCÖK Elviszed a búzömet az akadémiára?

LŐW Az illatát

KÁLMÁNY Lass gehn!

LŐW Hagyjál

PÖCÖK Mi vagyok én, pipitér?

LŐW A pipitérnek nincs szaga

PÖCÖK Hát mesélj, te méhecske, milyen illatokat gyűjtögetsz te rullam?

KÁLMÁNY Nehéz azt megfogalmazni

LŐW Nem olyan nehéz. Magának, Lajos bácsi, bürökszaga van. Csípős, érdes, úgynevezett illat-élesztő

PÖCÖK És hogyan gyűjtesz, öregem? Beteszöl egy dobozba?

LŐW Már betettem

PÖCÖK Mutasd

LŐW Mondja ki, hogy bürök

PÖCÖK Bürök

LŐW Most, hogy levendula

PÖCÖK Levendula

LŐW Mármost el tudná képzelni, hogy a levendulának bürökszaga van?

PÖCÖK Mi? Bürökszaga? Hahaha!

LŐW Aloé. Mirha. Pézsma. Gyanta. Tömjén. Orchidea. A szavak illatoznak. A mirhának mirhaszaga van. A szarnak szarszaga

PÖCÖK Ne mondja! Azt hittem, fordítva

LŐW Vezessem le máshonnan?

PÖCÖK Hochmecoljon, kicsi bóher, halljuk a mondókáját!

LŐW Azt mondja az írás: Szálljon föl Eléd imádságos szavam, mint a füstölő tömjénfelhője. És est idején világosság támad! Tizenegy illatszerből készül a füstölő. És az Isten kedvesnek találja a fölszálló illatot. Az imádság is csak akkor hatol az égbe, ha mind a tizenegy érzés benne van. És mi a tizenegy érzés a szívben? A balsam, a curama, a cimet, a mirha, és az egyetlen állati eredetű érzés, amit megbír a szív, a kemény kagylóhéj. Az ördögkarom illata, aztán a

kásmir, a nárdus, a fahéj, a kusztusz, a tömjén és a tizenegyedik a csípós, bürökszagú galbánum

PÉTER Hé, kocsmárosné, aranyvirág! ... Van itt valaki?

KRISZTUS Mit szimatolsz, Pétör?

PÉTER Emberszagot érzek

KRISZTUS Hé! Hova mászol?

PÉTER Megnézem, maradt-é a pult alatt

KRISZTUS És? Maradt?

PÉTER Hé, Teremtőm!

KRISZTUS Mi van?

PÉTER Adjon egy lámpát vagy csillagot

KRISZTUS Nesze, itt egy vörös törpe

PÉTER Alig pislákol

KRISZTUS Mit találtál?

PÉTER Egy rakás döglött patkányt. Pedig lenni kell valahol valaminek!

KRISZTUS Nézd meg a kéményben

PÉTER Maga *tudja*, vagy csak szórakozik velem?

KRISZTUS Te vagy az én csön-csön gyűrűm, az én búfelejtőm

PÉTER Lemegyek a vegyesboltba

KRISZTUS Nincs pénzünk

PÉTER De van

KRISZTUS Ejha. Hol találtad?

PÉTER Nem mindegy az magának?

KRISZTUS Késő van, bezárt a bolt

PÉTER Majd én fölrazom az asszonyt

KRISZTUS Ismered?

PÉTER Milyen értelemben?

KRISZTUS Ej, Pétör, Pétör!

PÉTER Nem jön velem?

KRISZTUS Hívtál?

PÉTER Nem hívtam

KRISZTUS Hozzál mazsolát

PÉTER Csak el ne felejtsem

KRISZTUS Már indulsz?

PÉTER Ne menjek? Fél az isten egyedül? Egy órára sem enged? Fölcihholom magának a rohadt mazsoláját

KRISZTUS Jól van, három nap eltávot adok neked

PÉTER Mondom, ESTÉRE itt vagyok

KRISZTUS Már este van

PÉTER Hagyjon nekem békét

KRISZTUS Három napot, perccel se többet

PÉTER Uramisten! Mit akar értőlem? Még hány bőrt rólam lehúzni? Az ördögöt már elintézte, most én leszek a következő?

KRISZTUS Menj, Isten veled

PÉTER Eresszen

KRISZTUS Szabad vagy

PÉTER Nyomorult rabszolga vagyok

KRISZTUS Lázadj föl

PÉTER Maga nekem ne parancsolja

KRISZTUS Árulj el, döfd a hátamba

PÉTER Mit?

KRISZTUS Ott van a pult fölött

PÉTER Azt a rozsdás dugóhúzó? Nem, nem, én nem ölök istent

KRISZTUS Elég baj az nekem

PÉTER Miért nincs semmi, hogy az isten bassza meg!

PÖCÖK Élt egy révész

KÁLMÁNY Várjunk csak, milyen révész?

PÖCÖK Hogy tetszik érteni?

KÁLMÁNY Konkrét révész vagy átvitt értelemben?

PÖCÖK Átvitt! Meg se mondom, hányszor! De nem itt, fönebb, Szatymaznál

KÁLMÁNY Tehát volt egy révész

PÖCÖK Meg vótt egy jánya

LENKE Hova megy, édesapám?

RÉVÉSZ Elmegyek

LENKE Jól van

RÉVÉSZ Kiástam egy gilisztát

LENKE Hu, hogy tekereg, de szép

RÉVÉSZ Kővér, mint a kígyó. Fölvagdalom, hátha fogok neked

LENKE Jó, csak menjen már

PÖCÖK Elment. Bemegy a víz szélire, belöki a horgát. Hát ahogy lesötétedik, mingyán elkezdik kiabálni

HANG Hej, legyenek szüvesek éngemet kimenekíteni innet, mer mingyán belefúlok!

RÉVÉSZ Ki vagy?

HANG Hát egy ember vagyok. Ha vónna olyan szüves, én meghálálnám magának

RÉVÉSZ Hé! Honn vagy?

HANG Legyen szüves, segítsen rajtam

RÉVÉSZ Merre vagy?

HANG Itt! Itt!

RÉVÉSZ Drága jó istenem, hogy lehet? Szól nekem, de csak hangot hallok

HANG Gyöjjön, fogjon ki! Mert belefúltam a dagonyába

RÉVÉSZ Ej, édes gyermekem, én azt a szegény embert otthagytam

LENKE Nem baj

RÉVÉSZ Nagy éccaka is van, az eső is ömlik az égből. Nem leltem, egyáltalán nem leltem. De ha halva lesz, akkor is ki fogom fogni. Mit hallgatsz?

LENKE Nem hallja, édesapám?

RÉVÉSZ Mit?

LENKE A tető

RÉVÉSZ Mi van a tetővel?

LENKE Nem kopog. Elállt

RÉVÉSZ El

LENKE A kémény se fú, a szél is megcsöndesedett

RÉVÉSZ Nézd, milyen képpel süt a hold

LENKE A vihartul oly veres

RÉVÉSZ Hogy zuhog a folyó

LENKE Menjen, édesapám

RÉVÉSZ Menjek? Jó, megyek már. Az isten faszát

HANG Hej, révész bácsi, legyen szüves gyöjjön át értem

RÉVÉSZ Hát hol lehet ez a szegény embör?

HANG Itt! Itt vagyok!

RÉVÉSZ Hol vagy?

HANG Itt! Itt!

RÉVÉSZ Hol?

HANG Nyúljon értem

RÉVÉSZ Nem látom!

HANG A fejem áll ki a habarékból

RÉVÉSZ Hüjj! Egy öreg ősz embör! Há hunnen gyött maga?

HANG Erre gyöttem, erre botorkáltam, hogy megmosakodok kicsinyt. Már itt vagyok hét nap, hét esztendeje

RÉVÉSZ Mingyán hazamegyünk, bedurrantunk, ne sírjon, öregapám

PÖCÖK Elvitte egy lapályhelyre, lemosogatta. Aztán levette a leberdzsekkjét meg az inget, gatyát, bugyit, ráadta az öregre, ú meg vótt anyaszült pucéron, verte az esső. Hazavitte, felültette mingyán a sutra

RÉVÉSZ Hé, hallod-e, Lenke, durrants be

LENKE Igenis

RÉVÉSZ Mingyán jó meleget csinálunk, kedves édes öregapám, mingyán megmelegszik

LENKE Alszik?

RÉVÉSZ Pszt, ne bánd, Lenke

LENKE MÉR pislog?

ÖREG Te kisangyalka

LENKE Nem fázik?

ÖREG Nem fázok

LENKE Mit néz?

RÉVÉSZ Lenke, ne zavard

LENKE MÉR olyan sárga a keze?

ÖREG Megfoghatlak?

LENKE Jaj, mér olyan sárga a foga?

ÖREG De megennék valamit

RÉVÉSZ Van rák, van kurmpli

ÖREG Nem kell

LENKE Hát mit fog?

ÖREG Semmit

RÉVÉSZ Meghal éhen! Nem evett már hét nap, hét esztendeje

LENKE Rákot kifőzzem?

ÖREG Pfuj! Kihányom a belem

LENKE Bácsi nem szereti a rákot?

RÉVÉSZ Hát mit enne meg?

ÖREG Én azt nem akarom megmondani

RÉVÉSZ De, csak mondja

ÖREG Nem, fiam, egyáltalán nem akarom kiejteni a számon

RÉVÉSZ De miért?

ÖREG Mert úgyse csinálod meg

RÉVÉSZ Dehogynem

ÖREG Na, fogadjunk, hogy nem! Még csak az kéne! Itt ez a drága, szép gyermek, ez a leánygyermek, szép, hófehér húsa van, jó kövérke, azt ha levágnád, és betennéd a tepsibe

RÉVÉSZ A Lenkét?

ÖREG Lenkének hívnak, angyalom?

LENKE Lenke

ÖREG Ha megsütnéd, abbul jóllaknék

RÉVÉSZ Várjon, hadd gondolkozzak

LENKE Kedves édesapám, min gondolkozik?

RÉVÉSZ Igazad van, lányom, amíg én itt gondolkozok, addig éhön hal ez a drága, kedves bácsi. Gyere ki a pitvarba, add ide a nyakadat.

KÁLMÁNY Várjunk!

PÖCÖK Kérem?

KÁLMÁNY Kivitte a lányát?

PÖCÖK Kivitte, levágta, megpucolta, berakta a tepsibe, a kemencébe lökte

RÉVÉSZ Most mán jól lakik, kedves öregapám

ÖREG Köszönöm, édes gyermekem

RÉVÉSZ Mit fog hozzája? Mi légyen garnirung?

ÖREG Ne fáradj vele

RÉVÉSZ Nem iszik?

ÖREG Majd a pecsenyéhöz

RÉVÉSZ Hallja, hogy serceg?

ÖREG Már a kis illatát is érzem

RÉVÉSZ Hamar kisül

ÖREG Gyöngye a kis húsa. Hm. Megnézed?

RÉVÉSZ Még nem

ÖREG Besóztad?

RÉVÉSZ Be is paprikáztam. Egy fej vöröshagyma, finomra reszelve

ÖREG Juj, de finom

RÉVÉSZ Fokhagyma, kanál köménymag, őrölt bors

ÖREG Haj! Haj!

RÉVÉSZ Citerát behozzam?

ÖREG Remek! Hozd be a citerádat! Mit szoktál?

RÉVÉSZ Én nem. A lány szokott

ÖREG A Lenke?

RÉVÉSZ A Lenke!

ÖREG Mit szokott?

RÉVÉSZ Kérem?

ÖREG Mit szokott játszani?

RÉVÉSZ Ki?

ÖREG Min töröd a fejed?

RÉVÉSZ (énekel)

Pille, pille, pillangó

Szállj le a kezemre

Varázslásnak színeit

Fesd a tenyeremre

Pille, pille, pillangó

Olyan mint az álom

ÖREG

Lenkét főztem

Jól megsóztam

Meg is paprikáztam

Ábele-bábele

RÉVÉSZ Mikor járni tanítottam, fogtam a kis pracliját:

Cicurka

Macúrka

Vót egy kis váracska

Benne vót a nyulacska

Elvágták a nyakacskáját

Erre folyt a vére

Erre, erre, erre

ÖREG

Van-e kendnek szép leánya?

RÉVÉSZ Van bizony

ÖREG Jó sütő-főző-e?

RÉVÉSZ Jó bizony

ÖREG Nem korpába habaró?

RÉVÉSZ Nem bizony

ÖREG Mék iskolába járt?

RÉVÉSZ A rézbe

ÖREG Gyer elő, te legutolsó, legszebbik. Min állsz?

RÉVÉSZ Kövön

ÖREG Min lebegsz?

RÉVÉSZ Töklevélen

ÖREG Mit ettél ma?

RÉVÉSZ Túrós étket

ÖREG Mit ittál rá?

RÉVÉSZ Hideg vizet

ÖREG Nézz az égre

RÉVÉSZ Nem nézek

ÖREG Nézz a földre

RÉVÉSZ Nem nézek

ÖREG Köpj bele a pipámba

RÉVÉSZ Nem köpök, mert büdös

ÖREG Prssz

RÉVÉSZ Egészségére

ÖREG Nem ég valami?

RÉVÉSZ Ja

ÖREG Nézd meg! Tán már cirkónak égett

RÉVÉSZ Én meg itt danolok-danolok, hiába vágtam le az édes kislányomat

ÖREG Azért csak nézd meg

RÉVÉSZ Á, abbul maga már nem eszik, szegény, drága öregapám

ÖREG Azért csak nézd meg! Na, mi van? Mit bámulsz a kemencébe?

RÉVÉSZ Még ilyet életembe

ÖREG Mi van? Odaperkelt?

RÉVÉSZ Ott futballozik egy gyönyörűszép aranyfodballal

ÖREG Ne mondd

RÉVÉSZ Bokáig érő aranyhaja van, és gyémánt hullik a szájából

ÖREG Mi a csuda

RÉVÉSZ Nap a mejjén! Hód a homlokán! Csillagok a tenyerén! Hát mikor belenéztem, a szemem a sok szépségtől kicsorgott! Nem is hiszem el, hogy ez az én lányom

ÖREG Márpedig a te lányod

RÉVÉSZ Mit csináljak vele?

ÖREG Vedd ki a tűzből

RÉVÉSZ Gyere ki, édes lányom

LENKE Nem megyek

RÉVÉSZ Én belöktelek téged az égő kemencébe

LENKE Nem baj, édesapám, maga is bújjék be

RÉVÉSZ Lenke! Gyere ki

LENKE Megy a fene ki

RÉVÉSZ Már szemtelenkedsz? Azt mondtam, mássz ki, azanyádúristen! Bújj ki a kemencéből, vagy megszúrlak ezzel a villával

LENKE Akkor szúrjon meg

ÖREG Ej, Pétör, Pétör, hasztalan a te elméd

PÉTER Uramisten!

KRISZTUS Megismertél, báránykám?

PÉTER Mert akinek füle van a hallásra, és szeme a látásra

KRISZTUS Hazug disznaja! Jól elbújtál! Aszitted, nem talállak meg?

PÉTER Téved az Isten! Most akartam visszamenni

KRISZTUS Te mafla! Te tahó gányó! Három nap eltávot adtam neked

PÉTER A három nap letelt

KRISZTUS Meddig várjak rád a Tirimpóba?

PÉTER Azóta ott iszik?

KRISZTUS És hol a mazsolám? Azt se hoztál nekem?

PÉTER Elfelejtettem

KRISZTUS Na, várj csak, adok én neked mazsolát! Nesze! Hamis kutya! (*a lánynak*) Anyád hol kujtorog?

LENKE Anyám elkárhozott

KRISZTUS Csakugyan?

LENKE Elkujtorgott, mikor születte a lányát

KRISZTUS Meghalt?

PÉTER Isten elvette

KRISZTUS Isten nyugossa. Nahát, most apádat is elveszi. Húzd föl, Pétör, a bocskorodat

PÉTER Hol éccakázunk?

KRISZTUS Nem éccakázunk

PÉTER Mi lesz a kislányommal?

KRISZTUS Ne arra legyen gondod! Inkább kerítsd elő a sapkád! Na, gyerünk!
Nyomás

KÁRPÁTI PÉTER 2004 május 15-én ragyogó tavasz volt, és én lementem a négy gyerekünk közül a két kicsivel a lepencei uszodába. Bújócskáztunk a gőzölgő medencékben, futkároztunk a betonon, azután zuhanás, reccsenés...

El tudod képzelni, hogy fityeg a kezed, és nincs benne csont? Nem a fájdalomról beszélek, hanem valamilyen magasztos bizonytalanságról. Nincs fogódzó, és hiába próbálsz letenni a kezedet, mert minden lélegzetvételeddel hányingerszerűen odébb csúszik a föld. Jakab hatéves, nézi a halott gyíkot. A tízéves Liza most a felnőtt. Tétován elindul, visszanéz, aztán fut, szalad, rohan valakiért, bárkiért! Még soha nem tört el semmim. Föl se merült, hogy törekeny vagyok. Felejthetetlen pillanat, amikor a mentősök sínbe rakták a csuklómat: fixálták. De nem tudtam, hogy már semmit nem lehet fixálni, minden egész eltörött, minden láng csak részekben lobban, nincs szemérem a csillagokban. A János Kórházban egy kövér mütös kampóra akasztotta a könyökömet, és az ujjaimra száztonnás súlyokat akasztott.

– Lehet, hogy meg kéne műteni? - tette föl a költői kérdést az ügyeletes orvos, és megvonta a vállát. – Igen, meg kellett volna – szögezte le hat héttel később, amikor a fény felé emelte a röntgenképet. Ezek a csálé, kusza vonalak, ez a fehér paca, azóta ez az önarcképem.

Egy évvel később, 2005 július 6-án biciklizem a belváros felé. Sietek egy titkos találkozóra, már szinte ott vagyok, ott andalgok egy lánnyal, amikor észreveszem, hogy egy vértócsában fekszem a betonon. És ekkor bekerültem egy groteszk pantomimba: Bartók zúg körülöttem, és mállott gipszes hullapólyákba tekerve én lettem a csodálatos mandarin. Iszonyú kínok között kúszom le a hegyről, hogy eljussak arra a titkos találkozóra. És egyszer csak Szegeden találtam magam. És ez még semmi. Mert szinte elhittem, hogy csak azért vezérelt ide a büntudat istene, hogy végre, harminc év után, most végre megtudjam, hogy a dédapám hogyan szökött el Rózától és a kisfiától, és hogyan jutott át a rendőrgyűrűn – a dédapám, a Biró Mór. Elmentem a könyvtárba, levéltárba, és elmondom, mit találtam: semmit. De ekkor megkönyörült a büntudat istene, és elem dobott egy kis kartonlapot:

Dr. Lów Immanuel prémsapkái, molymentesen becsomagolva. Hálás köszönettel küldöm vissza Szegedre. Drága Mandikám! Óvja Isten a drága fejét minden véstől, mint a jó kis sapkái megoltalmaztak minket a meghűléstől! A maga szerető és tisztelő Jászaija.

1904 Április.

Ezerkilencszáznég. Tehát több, mint húsz évvel azután, hogy Lów Immanuel utoljára járt az ártéren, meséket és szagokat gyűjteni. De a *másik*, az még mindig ott koslat, mint a kivert kutya, megrokkant, megkeseredett, de egymaga több veszélyes legendát gyűjtött Krisztusról és Szempéterről, mint az összes magyar mesegyűjtő! Kálmány Lajos, az elátkozott pap, az örült sámán. De Lów Immanuel főrabbi már mással van elfoglalva: megházasodott, gyerekei születtek, és fölépítette Szegeden a maga végtelen zsidó univerzumát, közepén a páratlan finomságú új zsinagógával. És kölcsönadta a jó kis sapkáját. De kinek? *Drága Mandikám* – írja – ez nő! De ki lehet ez a titokzatos lány, aki a rabbi süvegében pörög-forog? Hoppá, keresd a nőt! Rohantam, mert öt perc múlva a bolygó túlfelén kellett tiszteletet tennem, a szegedi színház előtt. És nem késhetek. Futok a Tisza-parton, ahol százegy éve futott a dédapám. Most már ketten bujkálunk ebben az özönvíz sújtotta városban. És már nem az a kérdés, hogy ő hogy jutott ki, hanem hogy én hogy jutok ki innen. *Drága Mandikám! Óvja Isten a drága fejét minden véstől, mint a jó kis sapkái megoltalmaztak a meghűléstől! A maga szerető és tisztelő Jászaija.* Na, nem, ez képtelenség. A nemzet nagyasszonya illegetné magát a rabbi posztósipkájában? Nem, ennek semmi értelme. Csakis azért ábrándozom erről, mert egy ilyen kis színháztörténeti truváj bravúrosan igazolná Szegedre szökésemet. Lám, a teve is átfér a tű fokán. Olyan szenzációval térhetnék haza...

És akkor beugrott egy kép. Megláttam magamat, amikor egy 1904-es szegedi lapban fölfedeztem a dédapám nevét. *Csakugyan megugrott! Biró Mór ellopta a megye pénzét, aztán tökrészezen az állomásra hajtatott, azonban a vasúti sztrájk miatt elutazni már nem tudott. Alatta pedig egy másik szenzáció: Ezen a héten a tömegesen kínálkozó artisztikus élvezetek egy nüánsszal se képesek gyöngíteni azt a rajongó érdeklődést, amelyet Márkus Emília vendéggjátéka keltett...* Tessék, bűnbe zuhant a város azon a szép napon: lopott a dédapám, begördült a nemzetközi vasutassztrájk, és megérkezett Márkus Emília, egyenest Gomorából. És ez még semmi. Most figyelj... Abban az újságban még egy hír volt: *Tegnap este a nemzet nagyasszonya lépett föl a szegedi hírlapírók estélyén. A honvéd gyalogzenekar nyitánya után Jászai Mari A béka című költeményt szavalta pompás művészettel...*

Rohantam vissza a könyvtárba, előkerestem azt az 1904-es újságot, és még egy cikket találtam!

Tudvalevő, hogy a fővárosi Nemzeti Színház holnapra tűzte ki a Bizánc bemutatóját. A szenzációs premiert lázas izgalommal várják, mert Herczeg Ferencnek hosszú idő után ez a legújabb és állítólag legszebb műve.

A Bizánc női főszerepét Jászai Marinak kellene játszani, de a nagy tragika a vasúti sztrájk miatt itt ragadt nálunk, Szegeden.

Pesten Herczeg Ferenc haját tépve rohant a postahivatalba, a sürgönyök egymást érték. A művésznő egész vagyont ígért, ha egy mozdony fölvinne a fővárosba, majd a sztrájkanyagán rimázkodott zengzetes alt hangján, de hiába: a sztrájk leigázta Bizáncot!

Tessék, mindent tudunk már, csak egyet nem: hogy a fenébe került Jászai Mari fejére a szegedi főrabbi posztósapkája?

Nyomoztam tovább. Találtam egy cikket a tóraszekrény új ajtajáról. A fája libanoni cédrus, és Bibliából vett virágmotívumok díszítik. A virágokat maga Lőw rajzolta. A három mázsa súlyú ajtót ama bizonyos szerda másnapján helyezték föl a tóraszekrényre, és a zsinagóga bensőséges ünnepélyén Jászai Mari szavalta a hálaadó zsoltárt. Ha már Szegeden ragadt a sztrájk miatt, legalább nem maradt munka és szent küldetés nélkül.

Utána fogadás a főrabbi házánál, de Jászai elrohan. Mi ez a kavargás a szállodája előtt? Kísértetiesen hasonlít ahhoz, ahogy tegnap az ő szegedi emanációját ünnepelték, és mindenki a nyakát nyújtogatta, hogy lásson egy darab Jászait. Mi ez már megint? És ekkor veszi észre, hogy őt észre sem veszik. De a szemük villogásából megérti, hogy a szállodába bevette magát egy *gyönyörű tigrismacska*. Jászai felkapja a bőrröndjét, kirohan az utcára, leinti az első kocsit. Hova? Mindegy! Csak el innen! Még mielőtt az a disznó, a Márkus Emília levonul a lépcsőn, és rávillogtatja a metszőfogait. – A főrabbihoz! – kiált a kocsisnak.

Mire odaér, már véget ért a fogadás. Jászai lerúgja a csizmáját, és beviharzik: – Gyorsan tollat, papírt! – Lefirkant pár szót egy cetlire, odaadja Lőwinger rabbihelyettesnek, és kituszkolja: rohanjon a távíró hivatalba:

Szívem Herczege! Itt ragadtam örökre. Csók a bizánciaknak!

A főrabbi házában csend van. Az utolsó vendégek is elmentek már. Lőwinger visszajött a távírdából, és eltűnt az üvegházban egy éthordóval. Látszik az opálos árnyéka, ahogy szöszmötöl. Eteni a húsevő virágot. Ez az ő keresztje, a virág is kóser kosztot kap. Lőw felesége behozza a teát. Messziről ide hangzik a dínomdánom: a szegedi aranyifjak bált adnak a Márkus Emília tiszteletére.

– Na, nem, ez képtelenség! Maga meg mit somolyog? – kiabál Jászai arra a hatvanéves, hórihorgas, búsképű kamaszra, Lőw Immánuel főrabbiára. – Rajtam röhög? Utálok ezt a várost!

LŐW Ezzel nincs egyedül

JÁSZAI Maga is utálja?

LŐW Menjünk ki sétálni? Mutassam meg magának?

JÁSZAI Még csak az kéne! Hogy összefussak Márkussal

LŐW Ki az a Márkus?

JÁSZAI Maga nem tudja, ki az ördög?

LŐW Meséljen róla

JÁSZAI A Márkusról szeretne hallani?

LŐW Beszélhetünk másról is

JÁSZAI Miről?

Rájuk szakad a csend. A rabbi mosolyog, szinte ragyog. Miről beszélhetnénk - tépelődik Jászai -, a nemzet nagyasszonya a nemzet főabbijával. A megperzselt pézsmapatkány evvel a piros almával? - Nem, ez nevetséges! - Most velem köll vesződnie

LŐW Küldjem be a feleségemet?

JÁSZAI Hagyja szegényt, maga is menjen aludni

LŐW Ki fogok menni a kertbe

JÁSZAI Elkísérem. Elkísérhetem?

LŐW De ne kérdezzen, jó?

JÁSZAI Miért ne kérdezzek?

LŐW Mert nem érdekli

JÁSZAI Honnan tudja?

LŐW Jöjjön!

JÁSZAI A teát ne igyam meg? Hm. Fura... Mi van benne?

LŐW Fogalmam sincs

JÁSZAI Kóstolja meg

LŐW Hm. Háromféle fűből főzték

JÁSZAI Mi az a három?

LŐW *Mondák a fák a galagonyabokornak: „Jer, és uralkodj mirajtunk!”* - De van benne levendula is meg macskagyökér

JÁSZAI A levendula altató, nem?

LŐW Elúzi a gonoszt, és a látást megtisztítja. A macskagyökér is nyugtat, tisztít. Egyedül a cicákra van delejes hatással

JÁSZAI Ezt hogy érti?

LŐW Volt egy Zálínk, ő rászokott. Csúnyán rászokott

JÁSZAI Hogyhogy?

LŐW Addig-addig rágta-rágta, míg reszketni nem kezdtek a lábai, és rázta a fejét, így, mint egy haszid, közben nevetett, víziói voltak

JÁSZAI Ne mondja! Milyen víziói?

LŐW Nem tudom

JÁSZAI Vallásosak vagy erotikusak?

LŐW Soha nem mondta el, ezt megtartotta magának. Egyszóval a galagonya *uralkodik* felettünk (Bírák könyve, kilenc-tizennégy), a levendula pedig (tévesen!) *nárdus* a Bibliában. Nemrég hallottam egy falusi plébánostól (a

legjobb barátom), hogy a szegedi nép szerint Szűz Mária nárdussal mosta ki a Kisjézus pelenkáját

JÁSZAI

*Nárdus és sáfrány, jó illatú nád és fahéj, mirha és áloé
Kerteknek forrása, élő vizeknek kútfeje, melyek folynak a Libánusról
Serkenj fel, északi szél, és jöjj el, déli szél
Fújj az én kertemre, és jöjjön el az én szerelmesem*

LŐW Énekek éneke, négy-tizenkettő

JÁSZAI Maga mindent tud?

LŐW Erre tudja a választ

JÁSZAI És szenved miatta?

LŐW Hajoljon az asztal alá

JÁSZAI Uramisten

LŐW És most nézzen a szekrény mögé

JÁSZAI Mi ez?

LŐW Volt egy ötletem: meg akartam írni a fák és füvek kultúrtörténetét. *Die Flora der Juden*, ez lett volna a címe. Utána három kötetben a *Fauna der Juden*, a csigáktól az én Záli macskáig. Utána a látható és láthatatlan világ, *Die Mineralien der Juden*, a világító drágakövek, a fényszóró gyémánt, karbunkulus, a szétvert cukor villanása, a tenger csillámlása, az Úr orcájának fénye. Minden itt van hozzá az asztal alatt meg a szekrény mögött, szír, héber, arámi, arab, török, perzsa, ógörög, latin, német, román, szerb és magyar nyelven, hivatkozva, szakkatalogizálva, apró kemény kartonokra kiirkálva, a kartonok oszlopokba rakva, már amelyik oszlopot nem rágta szét az egér, és le nem döntötte, mint Babilont

JÁSZAI Ez csodálatos

LŐW De nem fogom megírni

JÁSZAI Nem? Miért?

LŐW Találja ki

JÁSZAI Mert nem érdemes?

LŐW Már miért ne volna érdemes

JÁSZAI Mert úgyse fogja elolvasni senki

LŐW Hát, maga biztos nem

JÁSZAI Szívesen elolvasnám, de mikor lesz rá időm

LŐW Na, ez az, pontosan

JÁSZAI Ne haragudjon, évek óta nincs egy szabad percem

LŐW Látja, ilyen egyszerű

JÁSZAI Azt mondják, a könyvek az égben íródnak

LŐW Összeszedtem mindent, és elültettem az asztal alá meg a szekrény mögé. És várnak a nagy betakarításra! Ott lesznek ítéletnapig. *A könyvek az égben íródnak*, hehehe! És minek teremtette az Úr az íróasztalt?

JÁSZAI Ne haragudjon, butaságot mondtam

LŐW Nem baj

JÁSZAI Nincs erőm odafigyelni

LŐW Nyugodjon meg

JÁSZAI senkire, semmire

LŐW Jöjjön, mutatok magának valamit! Ide, a sarokba. Hozzon egy széket. Nem kell a cipőt levenni. Látja?

JÁSZAI Mi van ott?

LŐW Nem látja?

JÁSZAI Semmit nem látok

LŐW A pókhálót?

JÁSZAI Azt látom

LŐW És az én kis szőkémet a közepén?

JÁSZAI A pókot?

LŐW Az én epeira diadematámat. (Szőke koronás keresztespók)

JÁSZAI Nincs maguknál tollseprű?

LŐW Tollseprűre semmi szükség! És tudja, miért?

JÁSZAI Nem

LŐW Mert ő maga elpusztítja

JÁSZAI A saját hálóját?

LŐW Ha jó az éj. És tudja, hogyan?

JÁSZAI Nem tudom. Megeszi

LŐW Pontosan

JÁSZAI Megeszi?

LŐW De hajnalban újra szövö. Várjon, egy lopódarázs szövö fészket a feleségem párnája alatt. Maga csak maradjon, beszélgessenek!

JÁSZAI Miről beszélgessünk, te szőke csoda? Mi a mi közös témánk? (Vad állkapcsok és bajszok, ragadós nyelvek, szőrös mellkasok?)

Lőw lelkendezve rohan be, fölugrik a székre, és a darazsat a pókhálóba nyomja. A darázs vadul forgatja potrohát, a fullánkját a levegőbe döfi

LŐW Látja, a pók odarohan, megtorpan, hátrálni kezd. Rájött, hogy méltó ellenfelére akadt. Maga szerint mi lesz a küzdelem kimenetele?

JÁSZAI Szerintem a küzdelem elmarad. A darázs szabad elvonulást kap. Látja, a pók máris gyáván hátrálni kezd

LŐW Ön téved. A pók támadó állásba helyezkedik

JÁSZAI Pah! Üres fenyegetés

LŐW No, majd meglátjuk

JÁSZAI A maga pókja egy szájhős

LŐW Látja? Máris rárohan, hatalmasat csíp bele! A darázs elkapja a fejét, a potrohával rátekeredik, és szúr, szúr, szúr

JÁSZAI Mi történt?

LŐW Megdöglött

JÁSZAI Szegény

LŐW És most nézze, a pók, ez a szenttelen gyilkos (a halál mérnöke) a bosszútól lihegve mászik föl a legyőzött testre, és rúgja-marja-harapja-rúgja

JÁSZAI Mint én az Elektrában, pont ilyen vagyok

LŐW Ma már nem fogja elfogyasztani. Helyette benyálazza, begöngyöli

JÁSZAI Maga csalt

LŐW Én? Én csaltam?

JÁSZAI Eleve tisztában volt az erőviszonyokkal

LŐW Legyen elnéző irántam! Régi barátnőm ez a szőke pók, nem szeretném őt is elveszíteni

JÁSZAI Mint? Mint kit?

LŐW A darázsról beszéljünk, ne rólam. A művésznő sajnálja?

JÁSZAI Miből gondolja?

LŐW Vallja be, kérem

JÁSZAI Igen, sajnálom!

LŐW Ha győz, elmondjam, mit tett volna? Finoman megragadja a pókot, és az agysebészek precizitásával végzi el az operációt: rést nyit a pók tarkóján, és a fullánkja hegyével addig kutat, míg meg nem találja azt az idegdúcot - csakis ezt, ezt az egyet roncsolja össze, a mozgató központot, egyébként a pók makkegészséges marad. Ekkor a darázs fogja a bénát, és befalazza egy piramisba. De nem egyedül. A petéjét is oda rakja. Telnek-múlnak a napok, és a petéből kikel a lárva, és ott illatozik előtte a terület, terület, asztalkám. A lárva jóízűen elfogyasztja a pókot – szép lassan, tizenkét nap alatt, közben kínosan vigyáz, hogy meg ne sértse a létfontosságú szerveit. Érti? Mialatt a lárva étkezik, a pók véges-végig életben marad! Először a szövőmirigyeket eszi meg – ugye, a póknak már nem lesz szüksége rájuk. Aztán megeszi a petefészkét. Aztán a bélrendszerét. A szívet hagyja utoljára – ne öklendezzen! Kérem, értse meg, hogy a darázs lárvájának is friss táplálék kell, nem csak magának! Ne nézzen így, ezt nem én teremtettem, én csak megfigyeltem. De a Mindenható kegyelméből a pók nem érez fájdalmat

JÁSZAI Nem?

LŐW De. Csak vicceltem. A pók reszket és menekülni próbál. De halálfélelemtől őrjöngő kaparása nem észlelhető, hiszen elölték a mozgatóidegeit. Csak a mikroszkóp látja és az Isten. Most mondja meg: miért nem kegyelmez az Úr? Miért nem vezérli a darázs fullánkját egy apró mozdulatra, mellyel szétroncsolná a pók fájdalom-központját? Egyetlen *főlösleges* mozdulat! A részvét pillanata! Egy apró kegyelemdöfés az Úrban! Darwinnak volt igaza. Egyszer megkérdeztem a kislányomat: mit gondol, miért vannak a vadvirágok

JÁSZAI Búbájos kislány, figyeltem a templomban

LŐW *Mert széppé teszik a világot* - válaszolta. Szegénykémet ki kellett ábrándítanom

JÁSZAI Rabbi! Miért vannak a vadvirágok?

LŐW Köszönöm kérdését, művésznő. William Kirby, a hatlábúak professzora, pengeéles logikával bebizonyította, hogy a tetvet azért gyártotta az Úr, hogy bennünket, lusta, depressziós embert a tisztálkodásra ösztönözzön. És ott van Henry More poéta. Szerinte a juhok és marhák azért kapták a lét élményét, hogy a húruk friss maradjon. Látja, nagyon kevés kell (csak egy kis fantáziahiány), hogy azt gondoljuk: a világ miérettünk van. Értünk teremtett. És ezer és ezer bizonyítékot találunk rá. Mondja, amikor feküdt a königgrätzi csatamezőn, és nézte a véres felhőket, és hallgatta ahogy ezer méh és döglégy döngicsél - mire gondolt? Kinek terítette oda az Úr ezt a vadvirágos pázsitot, mint egy matyóabroszt? Kinek? Hát persze hogy a Krippel Marikának!

JÁSZAI Honnan tudja, hogy Königgrätznél voltam?

LŐW Nem tudja?

JÁSZAI Tudnom kéne?

LŐW Apropó, adjunk hozzá egy másik nyugtalanító nézőpontot - mielőtt kimennénk a kertbe

JÁSZAI Az én nézőpontomat?

LŐW A méhek nézőpontját

JÁSZAI Kimegyünk a kertbe?

LŐW Maga mondta

JÁSZAI Mikor?

LŐW Az elején

JÁSZAI Halljuk a méhek nézőpontját!

LŐW Azt mondja a méhecske: *Hogy miért vannak vadvirágok? Nos, a vadvirágok azért vannak, hogy bennünket, méheket, virággal és nektárral lássanak el.* Látja, ez már egy fokkal közelebb jár a valósághoz. Egyébként a vadvirágok nem vad virágok, csak hogy őket nem mi nemesítettük - a kertészek a méhek voltak. Évről-évmillióra ők válogatták a szirmokat, és önfeledten hemperegtek a virágporszóró tengerében. A vadvirág a méhek esztétikája, csak hogy van egy kis bökkenő. Mi, emberek, nem látjuk a vadvirágot, egyszerűen nem látja a szemünk. A retinánk nem érzékeli. Például a méhbíbor színét. Pont annyit érzékelünk belőle, amennyit a méh a Talmudból, amikor zümmögve elszáll fölötte. De van valaki, aki még nálunk is kevesebbet lát a vadvirágból. Tudja, ki? A vadvirág. Nincs szeme. Nem lát. Azt se tudja, mi az: látva lenni. Ő a vak szépségkirálynő. A halálos szépségverseny győztese, akinek fogalma sincs arról, hogy mi a szépség. Na, jöjjön már! Ne hagyja, hogy fecsegyek, vigyázzon, lépcső! A templom viráglablaka... Itt, a szélén megrepedt, ki köllött cserélni. Maga szerint mit ábrázol?

JÁSZAI Ez valami sziget?

LŐW Pontosan! Az öregtemplom, a nagy árvíz idején. Én is rajta vagyok

JÁSZAI Nem látom

LŐW Mert elrejtőztem. Rajtam fut át a repedés

JÁSZAI A csónak mögött?

LŐW Nem, a csónakban

JÁSZAI Benne hasal? Nem látom a fenekét

LŐW Úgy értem, én vagyok a csónak

JÁSZAI Maga a csónak?

LŐW Inkább ladik vagy csámasz

JÁSZAI Ne szerénykedjen

LŐW Összesen huszonnégy atlanti cédrus állt a Lőw Immánuel csodakertjében. Nyolc itt, nyolc a túloldalon, és ott hátul még nyolc. Tizenhat év után már csak tizenegy cédrus maradt. És negyven év múlva Lőw Immánuel majd ott gubbaszt, azon a kősámlin, míg Józsi bácsi kivágja az utolsó fát a gettó halottainak koporsójához. De az még megnyugtatóan messze van. Addig még sok minden történik: Lőw megvakul, Jászai meghal

JÁSZAI De most még ott libegnek az ágyások fölött, szürke-okkersárga, posztimpresszionista kompozícióban

LŐW A középkorú férfi és a középkorú nő. És a fügefa, a szikomorfa, eperfa és balzsam és mirha és az Ádám-alma. Negyven év múlva, a néhai kert sivatagában a makói főrabbi fogja elmondani a gyász-, nem! a díszbeszédet a Lőw Immánuel kilencvenedik születésnapján. A köszöntő első szavai valami ugatásszerű vihogásra készítetik a vak öregembert. *És est idején világoosság támad...* Hetven éve ezek voltak első prédikációja első szavai! Hihhi. Másnap, a vasútállomáson a fia és a veje a magasba emeli a madárcsontú papot, és óvatosan berakják a marhavagonba. A krónikások följegyzik búcsúját, melynek misztikus mélysége beláthatatlan: *Fiaim, ilyen vonatban én még soha nem utaztam.*

De mondom, most még itt a kert, és itt van Jászai. És a rabbi a lenyugvó nap felé emel egy törött rózsáuveget.

– Látod, drágám? Távolról olyan mintha a Nap az égbolthoz dörzsölődne, és úgy ereszkedne lefelé. Márpedig ez nem igaz. Valójában átvágja magát az égbolton, mint a körfűrész. Most már érted, hogy miért ábrázolja annyi óbabiloni festő fűrészszel kezében a Napot?

JÁSZAI Igen, most már értem. Egyébként mindig éreztem a körfűrész a derekam körül

LŐW Mióta elhangzottak ezek a mondatok, azóta negyvennégyezer-egyszázhatvanöt papírvékony szeletet vágott ki az égből a körfűrész. És Lőw kéziratának egyharmada elégett az ostrom alatt, a másik részét szétrohasztotta az a nedvességből és időből gyúrt massa, a harmadik részét nem olvassa senki, a kutya se.

Fényszóró drágakövek! A hagyomány szerint Jónás nem a koromsötétből kiáltott az Úrhoz, mivel a cethal lenyelt egy gyémántot is. És ez a gyémánt olyan vakítóan világított, hogy Jónás, mire partra okádták, olyan csokibarnára sült, mintha az Aranyparton sütkérezett volna.

A szétvert cukor villanását az aranyszakállú nagy Lippmann professzor tanulmányozta, a tenger csillámlását pedig Dr. Arisztotelész. De ezüst és arany ragyogású a galamb szárnya is, ezt állapítja meg a hatvannyolcadik zsoltár. A negyvennegyedik zsoltárt olvasva pedig az Úr orcájáról kapsz térképészeti hitelességű információt. Ennyit a ragyogásról

JÁSZAI Ki tudja (én nem), hogy a pap és a színésznő hogyan jutott az üvegházhoz. És hogyan bújtak át a kisajtón. Ne gondold rosszra, nem értek egymáshoz, csak egyetlenegyszer összecsókolózott a könyökük

LŐW Az *Énekek énekében* ez áll: *Csókoljon engem szája csókjaival.* Vajon ez mit jelent? Mi az ördögöt – törték fejüket a Talmud bölcsei. Mert az biztos, hogy a csók nem csókot, és a száj nem száját jelent – de akkor mi a faszt? Végül rabbi Akibának kellett megfejtenie

JÁSZAI Igazán? És mi a megfejtés?

LŐW Azt tudtad, hogy Dávid megcsókolta a pókot?

JÁSZAI És a pók Dávidot?

LŐW Grillparzer versét ismered?

JÁSZAI Melyiket?

LŐW

A kezet csókolja a tisztelet

JÁSZAI

A barátság a homlokot

S az orcát a kedvesség

LŐW

A boldog szerelem a szájra csókol (Ezt Grillparzer írta, nem én!)

JÁSZAI

A sóvárgás a csukott szemre

És csókolja tenyeret a vágy

A kart s a tarkót égő mohóság

Minden mást - az őrjöngés

LŐW Mondjak a csókról még valamit? Mondok, jó?

JÁSZAI Mondjon még valamit a csókról

LŐW Kilencszázhárom módja van a halálnak. És a legédesebb a kilencszázharmadik: meghalni az isteni csókban

JÁSZAI Azt hogyan kell?

LŐW Az Úr olyan lassan veszi ki a lelkedet, mint a hajszálat a tejből. Egyébiránt ha egy megvakított denevérfiókában piros követ találsz, vedd a szádba, és csókold meg, akiről szeretnéd, hogy érted égjen

JÁSZAI Remek! Hol egy denevér?

LŐW Beszéljünk inkább a könnyről

JÁSZAI Beszélj, rabbi

LŐW Tudod, édes leányom, hogy ki sír az aggádában?

JÁSZAI Idősebb vagyok magánál

LŐW Isten sír az aggádában. És a csillagok vele sírnak. Az örömkönny hideg, a fájdalom könnye forró, a bánat könnyei sósak, az örömkönnyek édesek. És hogyan kell szólnunk a zokogó Istenhez, hogy kiengeszteljük? *A könnyeim legyenek ital-áldozattá előtted.* A bűnbánat könnyeit fölfelé, a homlok irányába kell törölni

JÁSZAI Ennél sokkal több szó esett köztük, de Jászai csak ennyit skiccelt le a naplójába. (Ne keresd, ez a rész elveszett.) És a margóra odaírta: Fogalmam sincs, minek beszélt annyit. És miről. Lehet, hogy szakszerűen levetkőzött előttem? Tiszta anyaszült pucér meztelenre, csak én észre se vettem? Jó mélyen meghajolva bújtunk az üvegházba, csorgott a víz a nyakunkon, és összekocant a könnyökünk. Hullottak a nehéz csöppek, és csörögtek a pálmalevelek. Löwinger Adolf segédrabbi és a húsevő virág vérvörösre rebbentek szét a tűzliliom mögül. Egyébként a könnyről nekem is lett volna mondanivalóm. A múlt héten Nagy Adorján anyját játszottam, és ez a hólyag bőgni kezdett. Odasúgtam neki: „Kolléga úr, nem szabad sírni! Nem szabad sírni a színpadon, mert akkor az ember nem tud beszélni.” Erre még jobban bömbölt. De az én vérző szívem keményebb, mint a fényező gyémánt, melyről ma tudtam meg, hogy a világ teremtésekor keletkezett. És a legkeményebb kalapáccsal se lehet szétzúzni, kivéve ha előbb bak véreben fürdetik. Ó, én hányszor fürdettem! De a gyémánt az örültséget is gyógyítja, és elsimítja a haragot. Rabbi Akiba a világ három megmagyarázhatatlan csodája közé sorolta, akárcsak a mágnes és az elektromos halat. De ha a mágnes ecetbe mártjuk, elveszti vonzerejét. (Ahogy én.) De ha bak vérebe mártjuk, akkor visszanyeri! A Talmud tizenhat féle mágnes állapít meg - vajon én melyik vagyok? A vasmágnes? Az aranymágnes? Ezüstmágnes? Vörös- vagy sárgaréz mágnes? Ólom mágnes? Húsmágnes? Csontmágnes? Hajmágnes? Körömmágnes? Pamutmágnes? Gyapjúmágnes? Szalmamágnes? Vízmágnes? Olajmágnes? Skorpiómágnes?

LŐW Egy Löw és egy Jászai sétál az apró narancsfák és citromfák között

JÁSZAI *Megnyíltak lelkem zsilipjei - firkantom majd a naplóba, amikor már késő. Maga nem ebbe a világba való! Maga figyelmes és gyöngéd, maga valóban az Ige szerint él. Ó, hány és hány patkánynak elsuttogtam ezeket a szavakat*

LŐW Ki az a Somló?

JÁSZAI A Somló? Az egy senki. A Nemzeti igazgatója

LŐW Értem

JÁSZAI Egy írónál, szobrásznál, rabbinál nem olyan csapás, ha teste megrokkán, szétterül. Sebaj! Dolgozik tovább! Tíz éve még milyen boldoggá tett volna Antigoné! De ma eliszonyodom a gondolatra, hogy a széles, súlyos fejemmel buja jelenetet játszogassak, és születendő gyerekemről beszéljek. *Én visszaadhatom a szerepet, de másnak nincs joga elvenni tőlem! Főleg nem annak, a Márkusnak – mit nevet? Jól van! Hagyjon itt! Menjen át hozzá a Magyar Királyba! Egyébként meg föl nem veszi velem a versenyt, avval a tíz év előnyével, arany sörényével, tigris szívével. Sose bízott magában, ha velem állt szemben a színpadon. Egyszer fogadott szót, amikor rábeszéltem, hogy feketében játssza Oféliát. Sose láttam érdekesebb látványt! Az a fekete ruha és az arany haja, tele virággal! Elmondjam, mit írtam a Somlónak? Ezt írtam neki: *Maga nemcsak a verseivel költő, hanem az életével is. Ó, hát vannak még ilyen emberek? Boldog vagyok, hogy egy korban élhetek egy ilyen krisztusi lélekkel...* És elmondjam, mit válaszolt? Ezt válaszolta: *Mint igazgató élni fogok jogommal, hogy szerepet adhassak és vehessek, akár tetszik nagyságodnak, akár nem. A köteles tisztelettel...* Tudja, mit válaszoltam? Hogy a köteles tisztelettel kösse fel magát! Nem, nem ezt. Hanem ezt: *Drága Igazgató Úr! Emeljen föl még egyszer, utoljára, hadd áldjam! Ha játszhatom, a fizetésemelésről is lemondok.* Erre odaadta a szerepemet Márkusnak. Odavetette a koncot, a nép meg túlkölt, tapsolt. Na és? Számítottam én a hűségükre? A közönség vére szomjazik. És ennél az aranyhajú hisztérikánál csak az én bukásom volt mulatságosabb. Hétszer tapsolták ki! *Hétszer, az ő Antigonéját!* Én a Médeát huszonöt évig játszottam, és közben nyomtalanul repült el felettem az idő (ezt nem én mondom, ezt Tóth Imre mondta!) Mégis visszaadtam teremtőjének: Médeám és én, mi többé nem találkozunk. Múlt szerdán elköszöntem az én gyönyörű és hatalmas Médeámtól. Jövő pénteken játszom utoljára. És csak május közepén a kolozsvári turnén. Meg a szabadkai turnén. Érti hangomban az iróniát? Hát ne érezze! Itt úgymint minden olyan gyantaszagú. Ne! Ne rázza a fejét*

LŐW Bökje már ki, hogy mit akar

JÁSZAI Az előbb tegezett

LŐW Gyerünk! Elő a farbával! Mit tett avval a Somlóval? Gyónja meg, kérem, könnyítsen a lelkén

JÁSZAI Fölmentem hozzá... Fölmentem és megkérdeztem, hogy mi a célja az életemmel. Megmondtam neki, hogy az ígéreteitől megundorodtam, a hazugságai az örültek háza és a gyilkolás között dobálnak. Hogy az egész színház porig alázva érzi, hogy mi csak azért vagyunk, hogy *egynek* végszót adjunk, annak, aki úgy vetette rá magát, ahogy korábban az előző két igazgatóra, az aljas

LŐW Folytassa, kérem

JÁSZAI Milyen gépiesen mondja... Másnap fölmentem a minisztériumba. Egyenest Apponyihoz. Inkább úgy kéne mondani: lementem a poklok fenekére,

elárulni a gaz Somlót. Micsoda undor! Ilyenkor irtom ki egyszer magamat. Milyen utálatos az életem! Ha én betartom a becsület törvényét, amit a legnagyobb gazemberek azért találtak ki, hogy az ostobákat kelepcebe csalják, ha én becsületes vagyok, egy buta ló... Ha viszont aljas vagyok... Amikor gyerek voltam, minden embert különbnek tartottam magamnál. Micsoda csapás, hogy most valamennyit hitványabbnak tartom. Mennyit szenvedek az egyedüllét miatt! Csak én sajnálom saját magamat. Szemeim a sírás után égnek – ez egy színésznőnél borzasztó jel!

LŐW Mi volt az Apponyinál?

JÁSZAI Miért nem szól, hogy ne beszéljek mellé, ne koturnusban rikácsoljak, ahogy egész életemben? Ilyennek születtem, nem tehetek róla. Nem állt jól nekem a nevetés soha. Nem láttam-e száz- meg százszor, ahogy a nevető arcok szétrohadnak abban a pillanatban, ahogy engem megpillantanak? Mindig itt van rajtam ez a Gorgó-fej!

LŐW Mi volt az Apponyinál?

JÁSZAI Elmondtam neki, hogy ahhoz, hogy a Nemzetiben valaki szerephez jusson, ajándékot kell vinni a Somló feleségének. Elmondtam, hogy a Somlóék ügyvédet eresztettek rám, és egy koszos hordárral visszaküldték, amit tőlem kaptak. Egy huszonöt éves barátság minden kacsát: a lila selyemsálat, fehér horgolt kendőt, a gyöngyház látcsövet, az üvegtálcát, antik brosst és fülbevalót, összesen huszonnégy vagyontárgyat. Erre odasétáltam peckesen, és bevágtam a látcsövet az ablakán

LŐW És mit mondott még a miniszternek? Miért nem akarja elmondani?

JÁSZAI Nincs mit elmondani!

LŐW Jó

JÁSZAI Az nem ártott a Somlónak, hogy nem odavaló. Hogy aljas! Hogy paranoid! Hogy tehetségtelen

LŐW Hanem? Mi ártott a Somlónak?

JÁSZAI Mindegy. Mondtam az Apponyinak valamit

LŐW Mondja el, kérem

JÁSZAI Ne higgye, hogy szégyellem... A színházért tettem, nem magamért. Miért akarja tudni? Nincs lelkifurdalásom. Elmondtam az Apponyinak, hogy a Somló: zsidó. Nem. Azt mondtam, hogy minden hajnalban ott térdepel és rimánkodik a barátok templomában, de ez képmutatás. Szóval hogy *szabadkőműves*, ezt pöntyögtem el, mármint az Apponyinak. De tényleg az. Rajtam kívül nem tudta senki. Meg a feleségén kívül. Én is csak azért, mert huszonöt éven át bizalmas barátok voltunk

LŐW Hallgasson!

JÁSZAI Hogy is mondta? A bűnbánat könnyeit fölfele, a homlok irányába kell törölni? Borzasztó! Én elégettem a lelkemet

KÁRPÁTI PÉTER Én vagyok Judit – mondta Bartók Béla. Ő volt Judit, és ő volt Kékszakáll. Most én vagyok Jászai Mari, és én vagyok ez a szemüveges szikomorfa-szobor, én köszörülöm a torkomat, és megsimítom a nő szürke tarkóját.

Árnyék lobban a hátunk mögött. Egy szőrös kéz nyúl be az üvegház apró ajtaján.

Majd egy hatalmas, kérges fej, benyomul egy óriás, fölénk magasodik

LŐW Művésznő, hadd mutassam be nagytiszteletű Kálmány Lajos urat

KÁLMÁNY Ki ez a nő?

LŐW A hölgy, hogy ő kicsoda?

JÁSZAI A Jászai

KÁLMÁNY És mit vigyorog? Rajtam nevetgél?

JÁSZAI Dicsértessék a Jézus Krisztus!

KÁLMÁNY Örvendek

JÁSZAI A fekete sámán! – gondolja Jászai és vadul ver a szíve. A fekete sámán egyik karja szélütötten fityeg, a másikkal dühösen söpri a kátrányt a mocskos reverendájáról. Töklámpás a feje. Hatalmas és gömbölyű. Violásba játszó tömpe orral, pillátlan szemekkel, tüzes katlanokkal.

A sámán rámered, jól megnézi magának a nőt, azután leveszi róla a tekintetét.

És ezzel Jászai eltűnik mint tárgy, átereszti a fényt. Kint esik az eső, és az üvegház falán legörögnek egy láthatatlan lény könnyei

KÁLMÁNY Szömzik! Sose mondd, hogy szömzik az eső! Egyszer a nép előtt ezt találtam mondani – szömzik – szoltak: tilos. Tudod-e, miért?

LŐW Nem tudom, fogalmam sincs

KÁLMÁNY Sose fogod kitalálni

LŐW Dehogynem

KÁLMÁNY Szabad a gazda?

LŐW Várj még

KÁLMÁNY Mert *Szömziknek* hívják az Ördög fiát

LŐW Úgy hívják, hogy Szömzik?

KÁLMÁNY Ki ne mondd! A vogulok a medvét hívják istennek, de soha ki nem mondják. Helyette azt mondják, hogy mézkancsó. Vagy erdők almája. Ne röhögj!

A nevek mögött borzalmas titkok lapulnak

LŐW És ezt egy zsidónak mondod?

KÁLMÁNY Ma este megfejtettem valamit

LŐW Mit?

KÁLMÁNY Úgy tártam föl, mint egy tömegsírt, amelyben anyák és csecsemők csontjai hevernek. Elmondjam?

LŐW Úgyis elmondod

KÁLMÁNY Ugye, ott van a Boldogasszony

LŐW Mi van a Boldogasszonnyal?

KÁLMÁNY Ugye, szüléskor az anyát és kicsinyét a tenyerére veszi. A tenyerébe rejti őket, így oltalmazza az édes mosolyú, tejszagú Boldogasszony. Na és ott a Szépasszony: a sárga körmű boszorka-szörnyeteg, aki széttépi az anyát, és felfalja a babát. Most mondok valamit... Ez a kettő – egy és ugyanaz!

LŐW A Boldogasszony a Szépasszony?

KÁLMÁNY Ki ne mondd!

LŐW Már hogy lenne ugyanaz?

KÁLMÁNY Avagy mivel magyarázod, hogy a mi szegedi Szépasszonyunk nem a szláv *Vilák*-hoz hasonlít, hanem a zsidó *Lilith*-hez, aki a majmokkal közösült?

LŐW Te mivel magyarázod?

KÁLMÁNY Csakis egy magyarázat van erre, nincs más

LŐW És mi az?

KÁLMÁNY Nem találsz ki?

LŐW Mi, az istenért?

KÁLMÁNY Az, hogy a szegedi magyarok ősei – zsidók

LŐW Értem

KÁLMÁNY De nem ilyen gödhös askenázik, mint te. De nézd meg bármelyiket! Nézz a pofájába! Föl fogod ismerni a bibircsókos kazár orrát, meg a szemében azt a sunyi, alattomos

LŐW Nem vagy te kissé elfogult?

KÁLMÁNY Már miért lennék elfogult! Én vagyok elfogult? Avagy nem lett közmondássá az egész világon, hogy *ha Szegeden be nem csapnak, szabad az út Jeruzsálemig?*

LŐW Nincs ilyen közmondás

KÁLMÁNY Madarásztón azt suttogják, hogy az Antikrisztus megszületett

LŐW Ne mondd

KÁLMÁNY Egy tizenkét éves leánytól. És tizenkét éves korában már uralkodni fog. Csodákat tesz, aranyhintón jár, a nép sírva szalad utána. És akkor eljő Krisztus, és eljő Bódhiszattva. Összegyűjtik a népeket, majd egy erényes törpe szózatot hall az égből, hogy halált hozó eső fog esni. Akik hisznek neki, barlangokba menekülnek, és megmenekülnek. És jön az eső: szömszik-csattog! És leszáll Illés meg Énok, földre szállnak a Paradicsomból. Harcolnak Antikrisztussal, de az megöli őket. Testük temetetlen fog feküdni. Antikrisztus az ég fölé emelkedik, Énok föltámad, és meggyújtja az eget! Antikrisztus lebuksengol! Illés feltámad, és begyújtja a Földet! Futnak-másznak az emberek, állatok, füvek, démonok csúsznak-másznak a tűz elől, a törpék fognak talpra állni, övük lesz a világ!

LŐW Kérsz teát?

KÁLMÁNY Nem, most nem, köszönöm. Te se kérsz, Marika?

KÁRPÁTI PÉTER Csendrobbanás. Három ember egymásra mered. Három dézsavü füstölög. A sáros, cuppanós ártér, halottfehér fűzfák, a tizenhat éves, csontsovány lány, aki mezítláb futott a königgrätzi csatamezőről és Solymosi Károly őrmestertől. És a két lompos kamasz, aki békákra, piócákra, feltúrt vászoningre és sáros fehér combokra vadászott.

A végére értünk. Vagyis ellenkezőleg. Most kéne elkezdni. Ugye én vagyok Lőw és Jászai. És az örült sámán. Tehát én vagyok ez a hatlábú szörny az üvegházban. Lassan elindulok az óriáskaktusz felé. Egy vérvörös szempár les ki ránk, majd huss, eltűnik. Mi a fene... Lőwinger Adolf segédrabbi a zuzmók nedves falán matat, és motyog, folyton kényszeresen imádkozik, és fing, mint egy harmónium. Valaki van ott, a kaktusz mögött. A lélegzetét is visszafojtja. Mindjárt megtudom... Mindjárt megtudom, amit nem tudok

LŐW Hé! Hé! Kihez van kitűnő szerencsém?

BIRÓ MÓR Menjek el? Jól van, már itt se vagyok

LŐW Maga bűzlik az alkoholtól

BIRÓ MÓR Magának kitűnő a szaglása

LŐW Ki engedte be magát? A Lőwinger?

BIRÓ MÓR Nem, ő nem tehet semmiről. Én másztam át a kőfalon. Én szakítottam le a repkényt

LŐW Hallatlan! Miért nem az ajtón közlekedik?

BIRÓ MÓR Beengedett volna?

LŐW Természetesen nyitva áll az ajtó mindenki előtt

BIRÓ MÓR Elöttem is?

LŐW Ezt hogy érti?

BIRÓ MÓR Nem tudja, ki vagyok?

LŐW Hogyne tudnám

BIRÓ MÓR És nem hallott rólam valamit?

LŐW Magáról?

BIRÓ MÓR Nem olvas hírlapot?

LŐW E pillanatban nincs olyan ember Szegeden... Maga most híresebb, mint Jászai Mari. Egyébként hadd mutassam be önöket egymásnak

BIRÓ MÓR Biró Mór, szolgálatára! És köszönöm a tegnapi estét! Legfőképp a *Béka* című költeményt

JÁSZAI Maga ott volt a színházban?

BIRÓ MÓR Ki nem hagynék egy Jászait. A világ minden kincséért se, hehehe

LŐW Na, elég a komédiából! Valaki szaladjon a rendőrségre

JÁSZAI Kérem, engedje el

LŐW Futni hagyjuk?

JÁSZAI Kérem! Én kérem!

LŐW A megye összes kopója a sarkában liheg. Tudja jól, hogy nincs hova futnia

JÁSZAI Itt nem maradhat?

LŐW Miután észrevettük, sajnós nem. De nem akarok kegyetlen lenni. Ide figyeljen, Biró! Kap *öt percet* – ha eltűnik, ígérem, hogy nem szólok senkinek

BIRÓ MÓR Nem? Nagyon köszönöm

LŐW Nem vagyok az a besúgó-fajta

JÁSZAI Nem, te hipokrita vagy

LŐW Igen? És miért vagyok hipokrita?

KÁRPÁTI PÉTER De nincs idő ezt megbeszélni, öt perc áll rendelkezésünkre. Tehát amit én húsz vagy negyven vagy hatvanhárom év alatt nem tudtam kitalálni, hogy hogyan jusson át a rendőrgyűrűn, azt most *öt perc* alatt oldja meg a dédapám...

(Csönd)

Távirat érkezett! Egy automobil-versenyző elindult a művésznőért Budapestről

JÁSZAI Egy *automobil*? Ilyen messzire?

KÁRPÁTI PÉTER De Kiskunfélegyházán belefűlt a porba

JÁSZAI Értem. Hogy jutok el én Félegyházára?

LŐW Sehogy. Homokfutón. De képtelenség: nyitott kocsin átvágni a sztyeppén

JÁSZAI A premier nem várhat

LŐW Dühöng a szélvihar! Legalább egy sapkát fogadjon el, az isten szerelmére!

JÁSZAI Milyen sapkája van?

LŐW Van egy rozsdabarna és van egy szürke

JÁSZAI Csodás! *Két* sapkája van? (*Móricnak*) Maga szaladjon a fürdőszobába! Jesszusom, hol a bőröndöm? Maga mosakodjon meg! Mindjárt hozok ruhákat, szerencsére egyforma kövérek vagyunk

KÁRPÁTI PÉTER Néhány perc múlva két állig felöltözött asszony siet ki a házból, mélyen a szemükbe húzott posztósapkával. A kocsis lendíti a gyeplőt, a homokfutó meglódul, de száz méterrel odébb már meg is kell állnia: itt az első ellenőrzőpont.

RENDŐR Utat a művésznőnek! Nagyasszony, hallottuk a kálváriáját. Jó utat, és Isten áldja! Várjon, egy pillanat, ki ez a másik hölgy? Láthatnám az iratait?

JÁSZAI Nem tudja, ki ez a hölgy?

RENDŐR Sajnos nem, azt hiszem

JÁSZAI Nem baj, végül is

RENDŐR Végül is egy bunkó vagyok

JÁSZAI Ugyan már! Maga egy bátor férfi, és sok a dolga. Ez a hölgy... ő Lindh Marcella

RENDŐR Ki?

JÁSZAI A világhírű fenomén

RENDŐR De miért nem beszél?

JÁSZAI Mert nem tud magyarul. Most érkezett New Yorkból

RENDŐR Értem, elnézést! Csak tudja, egy veszélyes bűnözőt üldözünk

JÁSZAI Remélem, elkapják

RENDŐR Egész biztosan

JÁSZAI Viszontlátásra

RENDŐR Szerencsés utat

KÁRPÁTI PÉTER Rohan a homokfutó, de Kiskunfélegyházáig még két újabb ellenőrző ponton kell átjutnia. Végre a gomolygó homokból kirajzolódik egy rézvörös automobil. A fedélzetén három férfi bőrsisakban: egy gépész, egy fűtő és egy sportsman. Átsegítik a hölgyeket az automobilba. A motor felbőg, a homok a szemükbe csap. Az országút mentén emberek tolonganak, a nyakukat nyújtogatják, kalapjukat lengetik, és hálát adnak az Úrnak, hogy megadatott a saját szemükkel látni a nagyasszonyt és azt a világhírű fenomént. Elsuhan előttük a rézvörös automobil. A hátsó ülésen gubbaszt két bebugyolált nő. De melyik volt melyik? A jobb vagy a bal?... A *jobb* és a *bal* behunyja szemét, és beharapja ajkát. Süvítenek az arcukba csapódó homokszemek. Egyik kezükkel a szemüket takarják, a másikkal szorítják egymás izzadt kezét. Kecskemétnél rezesbanda szól, magyar zászlók lengenek, és a polgármester szónokol, hatalmas tokáját rázva

JÁSZAI Már kettő múlt, istenem! És még száz kilométer

KÁRPÁTI PÉTER A fűtő fűt, a sportsman az utat fürkészi, a gépész tapossa a pedált. Ceglédnél szisszenés, durranás. A gépész egy lószőr pokrócot terít le az út szélén, és oda kíséri a hölgyeket. Azután üggyel-bajjal kicserélik az ormótlan kereket. - Mindjárt kész! Türelem! - De a *hölgyek* nem sietnek. Ülnek a lószőr pokrócon, és nézik egymást...

És jó az este. A nézőtéren pisszenés se. Két rableány lép be az aranyajtón, és pávalegyezőt ingatva letérdepel. Fojtott hang zúg a teremben: – A szent császárné! – Belép Jászai. Áll, mint egy szobor. Aztán idegesen végigsiet a termen, anélkül, hogy tudomást venne a tömegről, mely őt nézi, szent iszonyattal. Ezt is csak ő tudta: egyedül lenni, magánytól haldokolni a tömeg közepén

JÁSZAI Jászai egy héttel később így fejezi be a naplóját:

Borzasztó volt elválnom tőle. Minden csepp vérem feléje tört, ölelni kívántam, elégni a karjai között! Nem szerettem még így soha senkit. Csak szeretkeztem velük, hogy az ő számára maradjon meg a szívem tisztán, forrón - és egyszer az út porában az egeket járjam, ötven esztendőskoromban. Erre a férfiideálra várt az én bepiszkolt, eldarabolt, ezerszer megalázott szívem

Jelky Gyula fényképe.

JÁSZAI MARI ÉS LINDH MÁRCZELLA MEGÉRKEZÉSE SZEGEDRŐL BUDAPESTRE AUTOMOBILON.

KÁRPÁTI PÉTER Egyetlen fényképem maradt a dédapámról, mielőtt hajóra szállt, és elindult a túlvilágon túlra. Százhusz éves kép, a Vasárnapi Újságból vágtam ki. Tessék, megnézheted...

Egyébként még sok mindent elmondhatnék. De valamikor be kell fejezni. Vagy nem?

A teljes könyv az alábbi címen megrendelhető:

TÉRKÉP A TÚLVILÁGRÓL. A drámaíró regénye és válogatott színdarabjai.